ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ JEAN-PIERRE WARNER της 27ης Σεπτεμβρίου 1979 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Την υπό κρίση αίτηση για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως υπέβαλε το College van Beroep voor het Bedrijfsleven. Η εφεσείουσα της κύριας δίκης είναι εταιρία του Ρότερνταμ, η H. Ferwerda BV, ειδικευμένη στις εισαγωγές και εξαγωγές κρέατος. Θα την αποκαλώ «Ferwerda». Εφεσίβλητο είναι το Produktschap voor Vee en Vlees (οργανισμός παραγωγής κρέατος) που, μεταξύ άλλων είναι και ο επιφορτισμένος στις Κάτω Χώρες οργανισμός για την καταβολή, για λογαριασμό της Κοινότητας, των επιστροφών λόγω εξαγωγής βοείου κρέατος.

Συνοπτικά, το College van Beroep καλείται να αποφανθεί αν η Ferwerda δικαιούται να παρακρατήσει ορισμένα ποσά που κατεβλήθησαν σ' αυτήν κατά λάθος, από το εφεσίβλητο, ως επιστροφές λόγω εξαγωγής ποσοτήτων κατεψυγμένου βοείου κρέατος που παραδόθηκαν από τη Ferwerda σε ορισμένα πλοία της Holland-America lijn που αγκυροβολούσαν τότε στα ύδατα των Βερμούδων και, εν αρνητική περιπτώσει, αν λόγω αυτού του λάθους, η Ferwerda δικαιούται να ζητήσει αποζημίωση από το εφεσίβλητο.

Οι τότε ισχύοντες κανονισμοί, που καθόριζαν τις επιστροφές λόγω εξαγωγής στον τομέα του βοείου κρέατος ήταν ο κανονισμός (ΕΟΚ) της Επιτροπής 584/76, της 15ης Μαρτίου 1976, και ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2492/76, της 13ης Οκτωβρίου 1976.

Το προοίμιο εκατέρου αυτών των κανονισμών περιελάμβανε αιτιολογικές σκέψεις κατά τις οποίες η κατάσταση της αγοράς στο εσωτερικό της Κοινότητας και οι δυνατότητες πωλήσεως προς τρίτες χώρες δεν απαιτούσαν την καταβολή επιστροφών λόγω εξαγωγής κατεψυγμένου κρέατος παρά για ορισμένους προορισμούς. Οι προορισμοί αυτοί καθορίζονταν στα παραρτήματα των εν λόγω κανονισμών, ήτοι, οι τρίτες ευρωπαϊκές χώρες, η Ιορδανία, οι τρίτες χώρες της Μεσογείου ή του Περσικού Κόλπου, οι τρίτες χώρες της Αραβικής Χερσονήσου, της Αφρικής και, όσον αφορά ορισμένα τεμάχια, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Οι Βερμούδες δεν περιελαμβάνονταν σ' αυτό τον πίνακα. Στα εν λόγω παραρτήματα, σημείωση στο τέλος της σελίδας διευκρίνιζε ότι «κατά την έννοια του παρόντος κανονισμού» θεωρούντο «επίσης ευρωπαϊκές τρίτες χώρες οι προορισμοί που αναφέρονταν στο άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 192/75 (OJ L 25 της 31.1.1975)». Ο κανονισμός 192/75 είναι κανονισμός της Επιτροπής «περί καθορισμού των λεπτομερειών εφαρμογής των επιστροφών λόγω εξαγωγής γεωργικών προϊόντων». Το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού ορίζει ότι η παράδοση εντός της Κοινότητας σε πλοία, αεροσκάφη, διεθνείς οργανώσεις και ξένες ένοπλες δυνάμεις εξομοιώνεται προς εξα-

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

γωγή εκτός της Κοινότητας. Δεν επεκτείνεται στον εφοδιασμό πλοίων εκτός της Κοινότητας.

Η Ferwerda, αξιώνοντας την επιστροφή, επικαλέσθηκε τη διαδικασία που θέσπισε το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 441/69 του Συμβουλίου, της 4ης Μαρτίου 1969, που φέρει τον τίτλο «κανονισμός περί καθορισμού των γενικών συμπληρωματικών κανόνων για τη χορήγηση επιστροφών κατά την εξαγωγή» για ορισμένα προϊόντα. Η προτελευταία αιτιολογική σκέψη αυτού του κανονισμού αφήνει, φαίνεται, να νοηθεί ότι σκοπός του άρθρου 3 είναι να αντισταθμίσει το γεγονός ότι, στην περίπτωση ορισμένων εισαγόμενων από τρίτες χώρες προϊόντων, είναι δυνατό να ανασταλεί η επιβολή της εισφοράς, εφόσον τα προϊόντα αυτά τίθενται υπό το καθεστώς της τελωνειακής αποταμιεύσεως ή «των ελευθέρων ζωνών». Η αντιστάθμιση λαμβάνει τη μορφή διαδικασίας δυνάμει της οποίας, στην περίπτωση κοινοτικών προϊόντων που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙ του κανονισμού — συμπεριλαμβανομένων των κρεάτων βοοειδών — η καταβολή της επιστροφής λόγω εξαγωγής μπορεί να πραγματοποιηθεί μόλις τα εμπορεύματα τεθούν παραλλήλως υπό τελωνειακό έλεγχο.

Το άρθρο 3 ορίζει, καθόσον ενδιαφέρει την υπό κρίση υπόθεση:

«1) Η επιστροφή ή, σε περίπτωση διαφοροποιήσεως ανάλογα με τον προορισμό, το μέρος της επιστροφής που υπολογίζεται βάσει του χαμηλοτέρου ποσού καταβάλλεται κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερομένου, μόλις τα προϊόντα ή τα εμπορεύματα που περιλαμβάνονται στον πίνακα που αναφέρεται στο παράρτημα ΙΙ τεθούν υπό το τελωνειακό καθεστώς της αποταμιεύσεως ή των ελευθέρων ζωνών.

Η τήρηση της υποχρεώσεως να εξάγονται πραγματικά τα εν λόγω προϊόντα ή εμπορεύματα εκτός της Κοινότητας, εκτός περιπτώσεως ανωτέρας βίας, εντός καθορισμένης προθεσμίας, εξασφαλίζεται με την παροχή ασφαλείας που εξασφαλίζει την απόδοση ενός ποσού ίσου με εκείνο της επιστροφής που καταβλήθηκε, προσαυξημένο κατά ένα ορισμένο ποσό, στην περίπτωση κατά την οποία η εξαγωγή δεν θα ελάμβανε χώρα εντός της προθεσμίας αυτής ...»

Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1957/69 της Επιτροπής ορίζει τους συμπληρωματικούς τρόπους εφαρμογής των διαδικασιών που θέσπισε ο κανονισμός (ΕΟΚ) 441/69, συμπεριλαμβανομένης της διαδικασίας του άρθρου 3. Οι διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) 1957/69 είναι κάπως περίπλοκες, ιδίως λόγω του ότι ορισμένες από αυτές παραπέμπουν σε διατάξεις προγενέστερου κανονισμού της Επιτροπής, ήτοι του κανονισμού (ΕΟΚ) 1041/67, ο οποίος ο ίδιος αντικαταστάθηκε από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 192/75. Επομένως, παρίσταται ανάγκη να ερμηνευθούν αυτές οι παραπομπές ως αναφερόμενες στις αντίστοιχες διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) 192/75, που είναι δυνατόν να ευρεθούν μέσω «πίνακα αντιστοίχων διατάξεων» που είναι προσαρτημένος σε παράρτημα του κανονισμού (ΕΟΚ) 192/75.

Καθόσον ενδιαφέρει την υπό κρίση υπόθεση, το άρθρο 1, παράγραφος 2, υπό α, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1957/69 ορίζει ότι το άρθρο 11 του κανονισμού (ΕΟΚ) 192/75 εφαρμόζεται στις συναλλαγές που πραγματοποιούνται επ' ωφελεία του κανονισμού (ΕΟΚ) 441/69. Δεν παρίσταται ανάγκη να επαναληφθούν εδώ οι (μακροσκελείς) διατάξεις του άρθρου 11. Αρκεί να λεχθεί ότι, στην προκειμένη περίπτωση, χρησιμεύουν στο να εφαρμοσθεί η απαίτηση του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 441/69 κατά την οποία «σε περίπτωση διαφοροποιήσεως ανάλογα με τον προορισμό», μόνο «το μέρος της επιστροφής που υπολογίζεται

βάσει του χαμηλοτέρου ποσού καταβάλλεται», όταν τα προϊόντα τίθενται υπό τελωνειακό έλεγχο. Τονίζουν ότι, στην περίπτωση κατά την οποία, για ένα ορισμένο προϊόν, δεν καθορίστηκε καμιά επιστροφή για ορισμένους προορισμούς, καμιά καταβολή δεν θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί σ' αυτό το στάδιο.

Οι διατάξεις του άρθρου 2, παράγραφος 1, υπό β σε συνδυασμό με τις διατάξεις του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1957/69 προβλέπουν ότι σε περίπτωση εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 441/69, το ποσοστό της επιστροφής, εκτός του εκ των προτέρων καθορισμού, είναι αυτό που ισχύει την ημέρα κατά την οποία «οι τελωνειακές αρχές δεχθούν την πράξη με την οποία ο δηλών βεβαιώνει τη βούλησή του να θέσει τα προϊόντα ή τα εμπορεύματα υπό τελωνειακό έλεγχο ενόψει της θέσεώς τους υπό το τελωνειακό καθεστώς της εναποθηκεύσεως ή των ελευθέρων ζωνών». Το άρθρο 4, παράγραφος 2 ορίζει ότι τα εμπορεύματα μπορούν να παραμείνουν υπό το τελωνειακό καθεστώς της εναποθηκεύσεως ή ελευθέρων ζωνών επί περίοδο μη υπερβαίνουσα τους έξι μήνες από την ημέρα της ανωτέρω δηλώσεώς του εξαγωγέα.

Το άρθρο 6, παράγραφος 1, ορίζει ότι η εγγύηση που πρέπει να συσταθεί σύμφωνα με το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 441/69, πρέπει να είναι ίση προς 120% της καταβληθείσας επιστροφής και ότι η εγγύηση καταπίπτει «όταν η απόδειξη δεν θα εκομίζετο» εντός ορισμένης προθεσμίας ότι «τα προϊόντα ή εμπορεύματα έχουν αυτούσια εγκαταλείψει τη γεωγραφική επικράτεια της Κοινότητας ή φθάσει στον προορισμό τους υπό την έννοια του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1041/67, σε προθεσμία σαράντα πέντε ημερών από της ημερομηνίας συμπληρώσεως των τελωνειακών διατυπώσεων εξαγωγής, ... ή της ημερομηνίας στην οποία λήγει το τελωνειακό καθεστώς της εναποθηκεύσεως ή των ελευθέρων ζωνών ...».

Το άρθρο 6, παράγραφος 5 είναι η διάταξη δυνάμει της οποίας η εφεσίβλητη επικαλείται στην προκειμένη περίπτωση δικαίωμα αποδόσεως των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών στη Ferwerda. Έχει ως εξής:

«Το πληρωμένο ποσό της επιστροφής, προσαυξανόμενο, ενδεχομένως, αποδίδεται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου, όταν οι αποδείξεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 δεν κομίζονται μέσα στις απαιτούμενες προθεσμίες. Στην περίπτωση αυτή αν το ποσό αυτό δεν αποδίδεται παρά το ότι ζητείται, η προηγουμένως συσταθείσα εγγύηση παρακρατείται.»

Το College van Beroep διαπίστωσε τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως.

Στις 16 Μαρτίου 1976, η Ferwerda εναποθήκευσε υπό τελωνειακό καθεστώς στο τελωνείο του Ρόττερνταμ 4 511 χιλιόγραμμα κατεψυγμένου βοείου κρέατος, διευκρινίζουσα μέσω του καταλλήλου εντύπου ότι το κρέας προοριζόταν για «διάφορα πλοία» («diverse schepen») σύμφωνα με τις διατάξεις των κανονισμών (ΕΟΚ) 441/69 του Συμβουλίου και 1957/69 της Επιτροπής. Αυτό το βόειο κρέας αποσύρθηκε από τις αποθήκες σε τρεις ποσότητες, οι δύο πρώτες στις 29 Μαρτίου 1976 και η τρίτη στις 12 Μαΐου 1976. Τα «έντυπα ελέγχου» που συμπληρώθηκαν κατά την απόσυρση ανέφεραν αντιστοίχως ως παραλήπτες «M.S. Statendam», «M.S. Rotterdam» και «M.S. Veendam Ned»· κάθε φορά, διευκρινιζόταν ότι το πλοίο για το οποίο επρόκειτο βρισκόταν στις Βερμούδες. Βάσει του εντύπου εξαγωγής που υποβλήθηκε στις 16 Μαρτίου 1976 το εφεσί-

βλητο, με ανακοίνωση της 13ης Απριλίου 1976, πληροφόρησε την εταιρία ότι είχε δικαίωμα επί επιστροφής, ίσης προς 12 410,66 φιορίνια. Αυτό το ποσό καταβλήθηκε στη Ferwerda σε ημερομηνία που το College van Beroep δεν διευκρινίζει.

Στις 2 Νοεμβρίου 1976, η Ferwerda έθεσε επίσης υπό τελωνειακό καθεστώς εναποθηκεύσεως 820 χιλιόγραμμα κατεψυγμένου βοείου κρέατος, το οποίο απέσυρε την ίδια ημέρα. Με την ευκαιρία αυτή, η Ferwerda διευκρίνισε, τόσο στο έντυπο εξαγωγής που συμπλήρωσε κατά χρονικό σημείο που τα εμπορεύματα τέθηκαν υπό τελωνειακό καθεστώς εναποθηκεύσεως όσο και στο «έντυπο ελέγχου» που κατατέθηκε με την ευκαιρία της αποσύρσεώς τους, ότι προορισμός των εμπορευμάτων ήταν το «M.S. Rotterdam, νήσοι Βερμούδες» («M.S. Rotterdam Bermuda-eilanden»). Στο τέλος του «εντύπου εξαγωγής», το εφεσίβλητο γνωστοποίησε στη Ferwerda, στις 23 Νοεμβρίου 1976, ότι δικαιούτο ποσό 1 540,62 φιορινίων, επαυξημένο κατά νομισματικό εξισωτικό ποσό. Και αυτό το ποσό καταβλήθηκε από το εφεσίβλητο σε ημερομηνία που δεν διευκρινίζει το College van Beroep.

Είναι δεδομένο ότι η Ferwerda δεν είχε δικαίωμα στις επιστροφές που έλαβε από το εφεσίβλητο. Δεν μπορεί άλλωστε να συνέβαινε το αντίθετο, δεδομένου πρώτον ότι κατά την κρίσιμη εποχή, οι επιστροφές λόγω εξαγωγής είχαν θεσπιστεί αποκλειστικά για ορισμένους προορισμούς, έτσι ώστε δεν μπορούσε να προβληθεί επ' αυτών αξίωση βάσει της διαδικασίας του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 441/69 και, εξάλλου, λόγω του ότι επιστροφές δεν καταβάλονταν για προμήθειες βοείου κατεψυγμένου κρέατος σε πλοία αγκυροβολούντα στις Βερμούδες.

Σε ορισμένα έγγραφα της διαδικασίας, προβάλλεται η υπόθεση ότι η Ferwerda μπορεί να επλανήθη και να οδηγήθηκε στο να αξιώσει χωρίς να έχει δικαίωμα επιστροφές, από εγκύκλιο που δημοσίευσε το εφεσίβλητο, στις 15 Οκτωβρίου 1976, στην οποία προσπαθούσε να επεξηγήσει στους εξαγωγείς κρέατος τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορούσαν να καταβληθούν επιστροφές. Η εγκύκλιος ανέφερε ότι επιστροφές καταβάλλονταν σε περίπτωση «παραδόσεων προς εφοδιασμό πλοίων ανοικτής θαλάσσης» χωρίς άλλη διευκρίνιση, με άλλα λόγια, χωρίς να προσδιορίζεται ότι αυτοί οι όροι δεν αφορούσαν παρά τον εφοδιασμό πλοίων στο εσωτερικό της Κοινότητας. Μου φαίνεται πρόδηλο, ωστόσο, ότι αυτή η εγκύκλιος δεν μπόρεσε να προκαλέσει, επτά μήνες ενωρίτερον, την υποβληθείσα από τη Ferwerda το Μάρτιο 1976 αίτηση και, αν ακόμα υποτεθεί ότι η εγκύκλιος μπόρεσε να παροτρύνει τη Ferwerda στο να υποβάλει τη δεύτερή της αίτηση το Νοέμβριο 1976, δεν νομίζω ότι πρέπει να αποδοθεί σ' αυτό σημασία. Όπως δήλωσε το εφεσίβλητο ενώπιον του Δικαστηρίου, η αναφορά η σχετική με «διάφορα πλοία» που περιλαμβάνεται στο έντυπο εξαγωγής της 16ης Μαρτίου 1976, θα έπρεπε να την είχε οδηγήσει στο να ζητήσει περισσότερες πληροφορίες, ενώ η ρητή μνεία «M.S. Rotterdam, νήσοι Βερμούδες», που αναφέρεται στο έντυπο της 2ας Νοεμβρίου 1976, όφειλε να καταλήξει ipso facto στην άμεση απόρριψη της αιτήσεως.

Τα άλλα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως συνοψίζονται ως εξής.

Όσον αφορά τις εγγυήσεις που απαιτεί το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 441/69 και το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1957/69, φαίνεται ότι η Ferwerda διατηρεί τρεχούμενο λογαριασμό με το εφεσίβλητο. Ποσό ίσο προς 120% των 12 410,66 φιορινιών χρεώθηκε σ' αυτό το λογαριασμό στις 5 Απριλίου 1976 και ποσό ίσο προς

120% των 1 540,62 φιορινιών χρεώθηκε στις 12 Νοεμβρίου 1976.

Στις 16 Δεκεμβρίου 1977, το εφεσίβλητο απέστειλε έγγραφο στη Ferwerda για να παρατηρήσει ότι δεν έπρεπε ποτέ να λάβει τα ποσά για τα οποία πρόκειται (12 410,66 και 1 540,62 φιορίνια) και της ζήτησε να τα επιστρέψει. Το εφεσίβλητο προσέθετε ότι, μόλις η Ferwerda θα επέστρεφε τα εν λόγω ποσά θα πιστωνόταν με το ποσό των εγγυήσεων. Η Ferwerda συμμορφώθηκε και πιστώθηκε με το ποσό των εγγυήσεων στις 27 Δεκεμβρίου 1977. Στις 13 Ιανουαρίου 1978, η Ferwerda, ωστόσο, προσέφυγε ενώπιον του College van Beroep κατά της «αποφάσεως» του εφεσίβλητου, όπως αυτή η απόφαση προέκυπτε από το έγγραφό του της 16ης Δεκεμβρίου 1977.

Στις 15 Δεκεμβρίου 1978, το College van Beroep, με Διάταξη ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, τα ακόλουθα τρία προδικαστικά ερωτήματα:

Το πρώτο ερώτημα έχει ως εξής:

«Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 5, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1957/69 την έννοια ότι η αρχή της ασφαλείας του δικαίου, που καθιερώνεται με εσωτερικό νόμο ή εφαρμόζεται δυνάμει εσωτερικού νόμου, δεν μπορεί να αντιταχθεί σε αίτηση αποδόσεως επιστροφής;»

Επεξηγώντας αυτό το ερώτημα, το College van Beroep αναφέρεται στο άρθρο 9, παράγραφος 1, του «In- en Uitvoerwet» (ολλανδικού νόμου περί των εισαγωγών και εξαγωγών), κατά τον οποίο μια επιστροφή δεν μπορεί να ακυρωθεί παρά μόνον αν παρασχεθείσες πληροφορίες για τη λήψη της φαίνονται τόσο ανακριβείς ή μη πλήρεις ώστε η αίτηση θα είχε καταλήξει σε διαφορετική απόφαση αν οι ορθές και πλήρεις περιστάσεις είχαν γίνει γνωστές κατά την εξέτασή της. Το College van Beroep αναφέρεται επίσης στην αιτιολογική έκθεση του νόμου, στην οποία αναφέρεται ότι αυτός ο επιβαλλόμενος με το νόμο περιορισμός ως προς το δικαίωμα ακυρώσεως, μεταξύ άλλων, των επιστροφών προβλέφθηκε «προς το συμφέρον της ασφαλείας του δικαίου». Το College είναι προς το παρόν της γνώμης ότι η προσβαλλομένη απόφαση, ειδικώς όσον αφορά την απόδοση της επιστροφής που καταβλήθηκε από το εφεσίβλητο με την ανακοίνωσή της της 23ης Νοεμβρίου 1976, είναι αντίθετη προς «την αρχή της χρηστής διοικήσεως, που στηρίζεται στη γενική νομική συνείδηση και που απαιτεί να μη θίγεται η ασφάλεια του δικαίου». Κατά το College, το ζήτημα είναι αν μπορεί να γίνει επίκληση αυτών των κανόνων ολλανδικού δικαίου κατά της αγωγής αποδόσεως που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 5, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1957/69.

Με το δεύτερο ερώτημα του College van Beroep ερωτάται αν, σε αντίθετη περίπτωση, είναι δυνατό να προβληθεί αρχή της ασφαλείας του δικαίου, παράγωγη του κοινοτικού δικαίου, κατά της αγωγής αποδόσεως αχρεωστήτως καταβληθείσας επιστροφής. Αυτό το ερώτημα έχει ως εξής:

«Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 5, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1957/69 την έννοια ότι μια απόφαση, απαιτούσα την απόδοση επιστροφής, δεν μπορεί να εξετάζεται υπό το φως αρχής ασφαλείας του δικαίου, πηγάζουσας από το κοινοτικό δίκαιο;»

Τέλος, το τρίτο ερώτημα του College είναι το ακόλουθο:

«Αν στα ερωτήματα I και II πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι δεν επιτρέπεται να γίνεται επίκληση, σε παρόμοιες περιπτώσεις, της αρχής της ασφαλείας του δικαίου του εθνικού ή του κοινοτικού δικαίου, το άρθρο 6, παράγραφος 5 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1957/69 παρεμβάλλει επίσης εμπόδια στην άσκηση αγωγής αποζημιώσεως, ασκηθείσας από τον εξαγωγέα κατά της διοικήσεως που ζήτησε την απόδοση της επιστροφής και ερειδόμενης στα ίδια πραγματικά περιστατικά και περιστάσεις που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν προσφυγή στην αρχή της ασφαλείας του δικαίου αν αυτή η προσφυγή δεν αποκλειόταν από το άρθρο 6, παράγραφος 5;»

Στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή προέβαλε καταρχάς ότι το άρθρο 6, παράγραφος 5, δεν είχε κατ' ουδένα τρόπο εφαρμογή στις περιστάσεις της προκειμένης περιπτώσεως. Ασπάζομαι την άποψη αυτή. Μου φαίνεται πρόδηλο, πράγματι — όπως υποστηρίζει η Επιτροπή — ότι το άρθρο 6, παράγραφος 5, δεν έχει ως αντικείμενο ούτε ως αποτέλεσμα να ασχολείται με τις περιπτώσεις κατά τις οποίες υπήρξε πλάνη εκ μέρους του εθνικού οργανισμού του επιφορτισμένου με την εφαρμογή της νομοθεσίας. Υποθέτει, τουναντίον, ότι η καταβολή στον επιχειρηματία ορθώς πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό σημείο κατά το οποίο τα εμπορεύματά του τέθηκαν υπό τελωνειακό έλεγχο και αντιμετωπίζει το ενδεχόμενο μη εξαγωγής του εμπορεύματος εντός των προθεσμιών του άρθρου 6, παράγραφος 1. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως παρατηρεί η Επιτροπή, η Ferwerda συμμορφώθηκε, κατά γράμμα, προς τις διατάξεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, κατά το ότι, εντός των προθεσμιών για τις οποίες πρόκειται, προσκόμισε την απόδειξη ότι τα εμπορεύματά της εγκατέλειψαν αυτούσια το γεωγραφικό έδαφος της Κοινότητας. Η πλημμέλεια στην προκειμένη περίπτωση δεν προκύπτει από το ότι η Ferwerda δεν ικανοποίησε τους όρους του άρθρου 6, παράγραφος 1, αλλά από το ότι έλαβε, κατά την εποχή που τα εμπορεύματά της είχαν τεθεί υπό τελωνειακό καθεστώς εναποθηκεύσεως, ποσά τα οποία δεν δικαιούτο.

Το πραγματικό πρόβλημα που τίθεται στην προκειμένη περίπτωση είναι, επομένως, κάπως διαφορετικό από το πρόβλημα που αντιμετώπισε το College van Beroep. Το πραγματικό πρόβλημα είναι το εξής: όταν η επιστροφή λόγω εξαγωγής καταβλήθηκε εκ πλάνης από οργανισμό σε επιχειρηματία, το ζήτημα αν το ποσό της επιστροφής μπορεί να αναζητηθεί εμπίπτει στη σφαίρα του κοινοτικού ή του εθνικού δικαίου; Πρόκειται περί προβλήματος φύσεως όχι άγνωστης στο Δικαστήριο. Αρκεί να γίνει υπόμνηση των υποθέσεων 26/74, Roquette κατά Επιτροπής (ECR 1976, σ. 677)· 33/76, Rewe κατά Landwirtschaftskammer Saarland (ECR 1976, σ. 1989)· 45/76, Comet κατά Produktschap voor Siergewassen (ibidem, σ. 2043)· 118/76, Balkan-Import-Export κατά HZA Berlin-Packhof (ECR 1977, σ. 1177), καθώς και της υποθέσεως 177/78, Pigs and Bacon Commission κατά McCarren & Co. Ltd. (απόφαση της 26ης Ιουνίου 1979), για να μην αναφέρω παρά ορισμένες από τις πλέον πρόσφατες, στις οποίες το Δικαστήριο είχε κληθεί να εξετάσει ερωτήματα σχετικά με τις αντίστοιχες σφαίρες εφαρμογής του κοινοτικού και του εθνικού δικαίου. Η αρχή που σαφώς προκύπτει από αυτές τις υποθέσεις είναι ότι, εφόσον το κοινοτικό δίκαιο δεν προβλέπει τα μέσα έννομης προστασίας που έχουν εφαρμογή σε ειδικές περιστάσεις, πρέπει να γίνεται προσφυγή στα μέσα έννομης προστασίας του εθνικού δικαίου.

Συνεπώς, εφόσον γίνει δεκτό ότι το άρθρο 6, παράγραφος 5, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1957/69 δεν έχει εφαρμογή, το ζήτημα είναι αν υφίσταται κάποιος κανόνας του κοινοτικού δικαίου που διέπει την προκειμένη περίπτωση. Μου φαίνεται πρόδηλο ότι αυτό δεν συμβαίνει.

Οι παρατηρήσεις του εφεσίβλητου και οι παρατηρήσεις της Επιτροπής αναφέρονται στο άρθρο 8 του κανονισμού (ΕΟΚ) 729/70 του Συμβουλίου «περί χρηματοδοτήσεως της κοινής γεωργικής πολιτικής». Αυτό το άρθρο ορίζει:

«1) Τα κράτη μέλη λαμβάνουν, σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις, τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να:

— εξασφαλίσουν την πραγματοποίηση και την κανονικότητα των χρηματοδοτουμένων από το Ταμείο πράξεων,

— προλάβουν και διώξουν ανωμαλίες,

— ανακτήσουν τα απωλεσθέντα εξ αιτίας ανωμαλιών και αμελειών ποσά.

Τα κράτη μέλη ενημερώνουν την Επιτροπή για τα ληφθέντα μέτρα προς το σκοπό αυτό και ιδίως για την πορεία των διοικητικών και δικαστικών διαδικασιών.

2) Σε περίπτωση μη πλήρους ανακτήσεως, οι οικονομικές συνέπειες των ανωμαλιών ή αμελειών αναλαμβάνονται από την Κοινότητα, εκτός εκείνων που προκύπτουν από ανωμαλίες ή αμέλειες καταλογιστέες στα διοικητικά όργανα ή οργανισμούς των κρατών μελών ...»

Όπως, ωστόσο, παρατήρησε η Επιτροπή, αυτό το άρθρο αφορά κυρίως τις έννομες σχέσεις μεταξύ Κοινότητας και κρατών μελών. Η πρόθεση των συντακτών να ρυθμίσουν τις σχέσεις μεταξύ κρατών μελών και ιδιωτών διαψεύδεται κατά κάποιο τρόπο με τους όρους «σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις».

Το άρθρο 8 αποτέλεσε πρόσφατα το αντικείμενο εξετάσεως από το Δικαστήριο στην υπόθεση 11/76, Κάτω Χώρες κατά Επιτροπής, καθώς και στην υπόθεση 18/76, Γερμανία κατά Επιτροπής (αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 1979). Σ' αυτές τις δύο υποθέσεις, τα ερωτήματα που ανέκυψαν αφορούσαν, εννοείται, τις έννομες σχέσεις μεταξύ Κοινότητας και κρατών μελών. Εντούτοις, δύο σημεία που αναφέρθηκαν στις εκδοθείσες σ' αυτές τις υποθέσεις αποφάσεις μου φαίνεται ότι ενέχουν σημασία για την προκειμένη περίπτωση.

Πρώτον, το Δικαστήριο δέχθηκε, και στις δύο αυτές υποθέσεις, ότι κατά γενικό κανόνα, δεν είναι δυνατό, ούτε κατά το κοινοτικό δίκαιο ούτε κατά τα περισσότερα εθνικά νομικά συστήματα, να αναζητηθούν από το δικαιούχο τα ποσά που του καταβλήθηκαν αχρεωστήτως κατόπιν εσφαλμένης εφαρμογής, έστω και καλή τη πίστει, του κοινοτικού δικαίου από τις εθνικές αρχές (βλ. τη δωδέκατη σκέψη της αποφάσεως επί της υποθέσεως 11/76 και την έκτη σκέψη της αποφάσεως επί της υποθέσεως 18/76). Αυτό αποκλείει, κατά τη γνώμη μου, κάθε δυνατότητα να δοθεί στο άρθρο 8 η ερμηνεία ότι θεσπίζει γενικό κοινοτικό κανόνα κατά τον οποίο η απόδοση αυτών των ποσών έπρεπε να πραγματοποιείται σε όλες τις περιπτώσεις.

Δεύτερον, το Δικαστήριο θεώρησε στις ίδιες αυτές υποθέσεις ότι, σε παρόμοιες περιπτώσεις, το άρθρο 8 ήταν από κάθε άποψη ανεφάρμοστο και ότι κάθε απώλεια που θα προέκυπτε από αυτό έπρεπε να την υποστεί το κράτος μέλος για το οποίο πρόκειται, του οποίου ο οργανισμός υπέπεσε σε πλάνη. Αν αυτό συμβαίνει, πράγμα για το οποίο δεν αμφιβάλλω, φαίνεται λογικό

να αφεθεί σε κάθε κράτος μέλος η μέριμνα καθορισμού με τους δικούς του νόμους υπό ποίες προϋποθέσεις και σε ποιο μέτρο πρέπει να υφίσταται την απώλεια.

Ίσως θα μπορούσε να προβληθεί σ' αυτό η αντίρρηση ότι, σ' αυτή την περίπτωση, θα υπάρξει έλλειψη ομοιομορφίας ως προς τις συνέπειες της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου στα διάφορα κράτη μέλη. Η απάντηση σ' αυτές τις αντιρρήσεις είναι, νομίζω, διττή. Πρώτον, το Δικαστήριο δεν μπορεί να δημιουργήσει κοινοτικό δίκαιο όταν δεν υφίσταται· αυτό το έργο πρέπει να αφεθεί στα νομοθετικά όργανα της Κοινότητας. Δεύτερον, ασχολούμεθα στην προκειμένη περίπτωση με τις συνέπειες πλάνης στην οποία υπέπεσε η διοίκηση, με άλλα λόγια, καταστάσεως που θα έπρεπε να μη είναι συνήθης. Τέτοια πλάνη δεν θα έπρεπε να συμβαίνει παρά από καιρού σε καιρό και δεν θα έπρεπε να επηρεάζει αισθητώς τις συνθήκες ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρηματιών στα διάφορα κράτη μέλη.

Για να είμαι πλήρης πρέπει να είπω ότι εξήτασα επίσης τον κανονισμό (ΕΟΚ) 283/72 του Συμβουλίου, της 7ης Φεβρουαρίου 1972, «περί των ανωμαλιών της ανακτήσεως των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών στο πλαίσιο της χρηματοδοτήσεως της κοινής γεωργικής πολιτικής ως και της οργανώσεως ενός συστήματος πληροφορήσεως στον τομέα αυτό». Δεν μπόρεσα, ωστόσο, να ανεύρω σ' αυτό τον κανονισμό κανένα στοιχείο που να μπορεί να έχει εφαρμογή στο προκείμενο πρόβλημα.

Συνεπώς, το συμπέρασμα είναι αναπόφευκτα, κατά τη γνώμη μου, ότι δεν υφίσταται εν προκειμένω σχετικός κοινοτικός κανόνας και ότι το θέμα διέπεται, σε κάθε κράτος μέλος, από το δίκαιο αυτού του κράτους. Φαίνεται, περαιτέρω, ότι στις Κάτω Χώρες διέπεται από το άρθρο 9, παράγραφος 1, του In- en Uitvoerwet.

Εν συμπεράσματι, νομίζω ότι πρέπει, στο υποβληθέν στο Δικαστήριο από το College van Beroep πρώτο ερώτημα, να δοθεί η απάντηση ότι, στην περίπτωση κατά την οποία καταβλήθηκε επιστροφή λόγω εξαγωγής εκ πλάνης, από δημόσια αρχή ή οποιοδήποτε οργανισμό κράτους μέλους, κατόπιν εσφαλμένης εφαρμογής του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 441/69, οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες το ποσό αυτής της επιστροφής μπορεί να αποτελέσει το αντικείμενο αναζητήσεως αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού πρέπει να καθορίζονται σύμφωνα με το δίκαιο αυτού του κράτους.

Συνεπώς, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο και τρίτο ερώτημα του College.